

STARI I MLADI

1. Uvod

U današnje vrijeme velika se pozornost posvećuje društvenoj osjetljivosti i položaju različitih društvenih skupina (kao što su spolne/rodne, etničke, vjerske, dobne, skupine izdvojene na temelju zdravstvenoga stanja i slično). To uključuje i govor o njima u javnoj komunikaciji te načine na koje se stereotipne predodžbe i stavovi jezikom izražavaju, šire i održavaju. Budući da su rječnici neodvojivi od društvenoga konteksta u kojemu su nastali i u kojemu se upotrebljavaju, prikaz društvenih skupina u rječnicima aktualna je tema i u leksikografskim istraživanjima.

Dob je složen pojam koji se može odnositi na različite aspekte tijeka ljudskoga života. *Kronološka dob* označava vrijeme proteklo od rođenja osobe³⁰⁹ te se obično izražava u godinama. Razlikuje se od *biološke dobi*, odnosno stupnja starenja organizma³¹⁰, koja dijelom ovisi o individualnim čimbenicima, među kojima su genetska obilježja i životni stil. Nadalje, *društvena dob* odnosi se na položaj pojedinca u određenome trenutku u društvu kojemu pripada (Séguy 2019: 1). S društvenom dobi povezana su određena prava, obaveze i očekivanja. Naprimjer, postoji dobna granica za stupanje u radni odnos, brak ili mirovinu. Naposljetku, pojam *subjektivne dobi* obuhvaća aspekte kao što su koliko se starom osoba osjeća, kako izgleda i ponaša se, s kojom se dobnom skupinom poistovjećuje i koliko bi stara željela biti (Novoselić i Tucak Junaković 2014: 490). Istraživanja su pokazala da se odrasli obično doživljavaju mlađima od svoje kronološke dobi, što nije neobično s obzirom na imperativ mladosti i negativne predodžbe o starenju i starosti u zapadnjačkim društvima.

Dob može biti temelj za podjelu ljudi u skupine. Kao i u slučaju drugih društvenih kategorija, dobnim se skupinama pripisuju određena obilježja. Te su predodžbe dijelom uvjetovane biološkim i razvojnim čimbenicima, dijelom društvenim strukturama (npr. dobni okvir za obavezno obrazovanje ili odlazak u mirovinu), a dijelom ustaljenim stereotipima o pojedinim dobnim skupinama, koji mogu prenamaglašavati razlike među pripadnicima različitih skupina, produbljivati jaz među njima te utjecati na identitet i ponašanje pojedinaca koji im pripadaju (Swift i dr. 2018: 2). Dobne se skupine jednoznačno mogu odrediti rasponom kronološke dobi, kao u podjeli svjetske zdravstvene organizacije s petogodišnjim rasponima³¹¹ (Kaliterna Lipovčan 2004:

³⁰⁹ <http://struna.ihj.hr/naziv/kronoloska-dob/23478/> (pristupljeno 15. lipnja 2023.).

³¹⁰ <http://struna.ihj.hr/naziv/bioloska-dob/23488/#naziv> (pristupljeno 15. lipnja 2023.).

³¹¹ Prema tome modelu dječja, omladinska, mlada, srednja, starija, staračka i duboka staračka dob dijele se na petogodišnje podskupine mlađa, srednja i zrela te obuhvaćaju razdoblje od rođenja do

80). Prema tome modelu granica je između mladosti i srednje dobi 45. godina, a starija dob nastupa u 60. godini. Starost obuhvaća četiri stadija: stariju, staračku (od 75. godine), duboku staračku (od 90. godine) i vrlo duboku staračku dob (od 105. godine). Jasno razgraničenje skupina važno je u stručnoj uporabi. Međutim, u općoj uporabi postoje različite podjele i različiti nazivi za dobne skupine koji se odnose na isti ili sličan raspon kronološke dobi (npr. *starije osobe, umirovljenici*). Osim toga, granice dobnih skupina nije uvijek jednostavno odrediti. Istraživanja su pokazala da poimanje dobne granice mladosti i starosti ovisi o čimbenicima kao što su vlastita dob, spol i kulturni kontekst (Swift i dr. 2018: 2–3).

Iako je starenje neizbježno, njegov tijek i učinci mogu se uvelike razlikovati, a skupine određene na temelju kronološke dobi obuhvaćaju pojedince vrlo različita fizičkoga i psihosocijalnoga statusa (Kaliterna Lipovčan 2004: 80; Swift i dr. 2018: 2). Međutim, kao što je već spomenuto, s društvenim se skupinama, pa tako i dobnim, povezuju određeni stereotipi. Stereotip se može odrediti kao vjerovanje o uopćenim obilježjima društvenih skupina ili njihovih članova.³¹² Najčešće se govori o negativnim stereotipima iako oni mogu biti i neutralni i pozitivni. Kad je riječ o dobnim stereotipima, najizraženiji su stereotipi o starijoj dobnj skupini s obzirom na to da se na starost gleda negativno, kao na razdoblje opadanja fizičkih i mentalnih sposobnosti, a na stare ljude kao skupinu koja gubi svoju ulogu u društvu. Međutim, iako negativni stereotipi o toj društvenoj skupini prevladavaju, neki su od njih i pozitivni (Chasteen 2002.). Prema modelu sadržaja stereotipa (*Stereotype Content Model*, Fiske 2002.), u kojemu se stereotipne predodžbe promatraju u dvjema dimenzijama: toplina i kompetentnost, predodžbe o starim ljudima obično se vrednuju pozitivno za toplinu, a negativno za kompetentnost (Fiske i dr. 2002., Swift i dr. 2018.). Kad je riječ o konkretnim obilježjima, neke su negativne predodžbe o sposobnostima, osobnosti i fizičkome stanju starijih ljudi koje se pojavljuju u istraživanjima smanjena sposobnost usvajanja novih vještina, manjak kreativnosti, smanjena prilagodljivost, loše tehnološke vještine, loša vožnja, usporenost, malodušnost, otuđenost, ranjivost, čangrizavost, netolerantnost. Pozitivne predodžbe uključuju, među ostalim, ljubaznost, razumijevanje, samomotiviranost, produktivnost, pouzdanost (Swift i dr. 2018.). U Rusac i dr. (2013.) daje se pregled predrasuda o starijim osobama koje se spominju u stranim i hrvatskim istraživanjima, za koje se pokazalo da su uvelike podudarne. Spominju se tri skupine predrasuda: predrasude o karakteru starijih osoba (konzervativnost, rigidnost, svadljivost/čangrizavost, tvrdoglavost, egocentričnost, ciničnost, nostalgичnost, strah od smrti, zaboravnost, nefleksibilnost, doživljavaju se kao dosadni), predrasude o korisnosti starijih osoba za društvo (manje sposobni od mladih, ne doprinose društvu, besposličare) i predrasude o intelektualnim sposobnostima starijih osoba za društvo (smanjene intelektualne sposobnosti, smanjena sposobnost usvajanja novih znanja i vještina, zastarjelost njihova znanja, loše snalaženje u novim tehnologijama, zaboravnost).

104. godine života. Razdoblje vrlo duboka staračka dob obuhvaća dob od 105 godina naviše.

³¹² <http://struna.ihj.hr/naziv/stereotip/25414/#naziv> (pristupljeno 15. lipnja 2023.).

Iako su manje izraženi od stereotipa o starijim dobnim skupinama te se o njima manje govori, a na mladost kao životno razdoblje gleda se pozitivnije nego na starost, postoje i negativni stereotipi o mlađim ljudima. Primjerice, istraživanja u američkome kontekstu³¹³ pokazala su da im se pripisuje razmaženost, nedostatak poštovanja, neiskustvo i radikalno progresivna stajališta. To među ostalim može utjecati na njihovu financijsku i poslovnu situaciju i sigurnost.

S obzirom na negativan pogled društva na starenje i starost te su pojave svojevrsni društveni tabu, što se odrazilo i na jezik. To se očituje u postojanju brojnih eufemizama kojima se označuju pripadnici te dobne skupine (*starija osoba, osoba starije životne dobi, senior, veteran*) i starost (*zlatne godine, treća životna dob*), ali i disfemizama (*starkelja, babuskara, fosil, stari konj, stara kefa*)³¹⁴. Općenito, u jezicima postoje različiti načini izražavanja dobi (usp. Glušac i Mikić Čolić 2018.). Dob pojedinca može se jezično izreći precizno (npr. *tridesetogodišnjak, pedesetdvogodišnja žena*) ili približno (npr. *dijete, dječak, djevojčica, djevojka, mladić/momak, muškarac, žena, starac, starica; osoba srednjih godina; mlad/mlađi/sredovječan/stariji/star muškarac (žena), mladi, stari*). Podatak o dobi može se približno prenijeti i izrazima koji izražavaju kakvo drugo svojstvo koje se povezuje s određenom dobnom skupinom, npr. *školarac, student, umirovljenik*, a neizravno, uz pomoć konteksta, i imenicama rodbinske semantike (*sin/kći, otac/majka, djed/baka*).

Navedeno ima različite posljedice za izradu rječnika. Postavlja se pitanje odabira izraza povezanih s dobnim skupinama koji će se obraditi, njihova određenja u rječniku i uključivanja društvenoga konteksta u kojemu se upotrebljavaju, među ostalim prikladnosti i funkcije pojedinih izraza – dakle, pragmatičkoga aspekta. Nadalje, u jezičnome materijalu nužno će se pojaviti stereotipne predodžbe o društvenim skupinama, stoga treba obratiti pozornost na to što će od toga i na koji način biti zabilježeno u rječniku.

U nastavku ovoga poglavlja ukratko će se prikazati neka od postojećih istraživanja u vezi s komunikacijom o dobnim skupinama i opisom leksika iz te domene u rječnicima, a potom će se na primjeru građe iz suvremenih hrvatskih rječnika ukazati na neke probleme povezane s prikazom dobnih skupina u rječnicima i rješenja primijenjena u *Mrežniku*. Analiza rječničke građe obuhvatit će sljedeće teme:

1. izraze kojima se upućuje na starije osobe i njihove definicije
2. kolokacije i primjere uporabe
3. pragmatičke podatke
4. obradu muško-ženskih parnjaka.

³¹³ Friedman, Harvey A. "Kids these days": Why youth-directed ageism is an issue for everyone. <https://publichealth.wustl.edu/kids-these-days-why-youth-directed-ageism-is-an-issue-for-everyone/> (pristupljeno 20. lipnja 2023.).

³¹⁴ Eufemizmi i disfemizmi često supostoje kao sinonimni izrazi za jezične tabue, riječi koje su u određenoj jezičnoj zajednici izbjegavaju (Saporta 1991). Primjerice, umjesto *umrijeti* možemo upotrijebiti eufemizam kao što je *otići na drugi svijet* ili disfemizam, primjerice *otegnuti papke* ili *crknuti*.

Analizirat će se ovi suvremeni rječnici hrvatskoga jezika:

1. *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika* (VRH)
2. *Hrvatski jezični portal* (HJP)
3. *Rječnik hrvatskoga jezika* (RHJ).

2. Dosadašnja istraživanja

U hrvatskome su kontekstu teme kao što su dob, dobni stereotipi i dobna diskriminacija zastupljene u prvome redu u sociološkim i psihološkim istraživanjima, dok su istraživanja o njihovoj jezičnoj reprezentaciji rijetka. U vezi s tim ističe se članak Glušac i Mikić Čolić (2018.), u kojemu su istraženi načini izricanja dobi u hrvatskome jeziku s obzirom na sintaktičke obrasce i tvorbene i semantičke osobitosti. Među ostalim, izricanje dobi dovedeno je u vezu s načelno negativnim pogledom društva na starost i starenje. Više istraživanja provedeno je na engleskoj jezičnoj građi. Primjerice, obrađen je inventar izraza kojima se upućuje na starije osobe (Nuessel 1982.) i korpusnolingvističkim metodama istraženi su stereotipi o njima koji dolaze do izražaja u jezičnoj uporabi u sinkronijskoj (Mautner 2007.) i dijakronijskoj (Ng 2015.) perspektivi. Istraživanja su pokazala da se starije osobe najčešće spominju u negativnome kontekstu bolesti, nemoći, skrbi i slično, zbog čega i izrazi kojima se na njih upućuje poprimaju negativne konotacije.

Društvena odgovornost kao tema u stranoj leksikografiji i leksikografskim istraživanjima prisutna je već dugo, osobito u zemljama u kojima ima dužu tradiciju. Neki primjeri dobnih stereotipa u rječnicima engleskoga jezika spominju se u radu Moon (2014.). K. Nikula (2008.) analizirala je različite izraze kojima se upućuje na starije osobe u švedskome jeziku u svjetlu porasta broja starijih osoba koje svojim životnim stilom i financijskim mogućnostima odstupaju od tradicionalne predodžbe o pripadnicima te dobne skupine kao siromašnima, ovisnima, pasivnima i slično. Osim inventara natuknica koje se odnose na starije osobe i njihovih određenja istražila je i rječničke primjere te je pokazala da uvelike odražavaju negativan pogled društva na starenje.

3. Dobne skupine u hrvatskim rječnicima

Osobitosti obrade leksika koji se odnosi na društvene skupine tiču se različitih elemenata leksikografskoga opisa. Iz društvene perspektive relevantan može biti već sam izbor natuknica koje će se uključiti u rječnik. Kad je riječ o izrazima kojima se upućuje na pojedinu skupinu, obično postoji više sinonimnih izraza koji se razlikuju po prihvatljivosti, registru u kojemu se upotrebljavaju i slično. Osim naziva za društvene skupine i njihove pripadnike može se postaviti pitanje o izrazima koji se tiču života i iskustva pojedinih skupina i njihovu uključivanju u rječnik. Nadalje, u korpusnim rječnicima, koji su postali standard u suvremenoj leksikografiji, osnovni je kriterij za odabir građe čestoća pojavljivanja u korpusu. S obzirom na to da stvarna jezična uporaba nije korektna i obiluje pogrđnim sadržajima i stereotipnim predodžbama o raznim društvenim skupinama, može se očekivati da će se primjeri takve jezične

uporabe nerijetko pojaviti kao kandidati rječničke natuknice (npr. pogrdni izrazi) ili za druge elemente leksikografskoga opisa (npr. kolokacije, primjeri). Postavlja se pitanje trebaju li takvi sadržaji biti zabilježeni u rječniku i na koji način kako bi se izbjeglo nepotrebno širenje nepoželjnih predodžba. Općenito, može se reći da su i podatci o nekorektnoj jezičnoj uporabi korisni korisnicima rječnika. Kao što je primijetila Bratanić (2005: 39), treba razlikovati jezične činjenice od leksikografskih činjenica. Ako određeni stereotip postoji u jeziku, to su jezične činjenice koje leksikograf treba opisati, a ne krivotvoriti. Međutim, leksikografska obrada takve stereotipe ne bi trebala osnaživati ili stereotipne predodžbe upotrebljavati pri opisu inače neutralnih natuknica. U tome smislu može se proučiti oblikovanje definicija, uporaba stilskih odrednica i uporabnih napomena te odabir kolokacija i primjera.

U nastavku će se prikazati neka pitanja koja je valjalo razmotriti pri obradi leksika koji se odnosi na dobne skupine u *Mrežniku*. Analizirat će se opisi u postojećim suvremenim hrvatskim rječnicima te će se navesti rješenja primijenjena u *Mrežniku*. Analiza će u prvome redu obuhvatiti izraze kojima se upućuje na osobe određene dobi, opis njihovih pragmatičkih osobitosti i odabir kolokacija i primjera uporabe. Naglasak će biti na izrazima koji se odnose na starije osobe, ali spomenut će se i nekoliko primjera koji se odnose na mlađe.

3.1. Izrazi kojima se upućuje na starije osobe

U hrvatskome, kao i u drugim jezicima, postoji niz izraza koji se odnose na starije osobe, među kojima su jednorječni (npr. *starac*, *starica*, *umirovljenik*), višerječni (npr. *starija osoba*, *osoba starije dobi*, *stara žena*, *stariji gospodin*) i figurativni (npr. *sijeda glava*, *stari panj*, *metuzalem*). Iz navedenih primjera jasno je da se pojedini izrazi razlikuju u registru u kojemu se upotrebljavaju, u konotativnim značenjima i u širini pojma koji označuju (npr. stara osoba općenito ili stara osoba s određenim svojstvima). U suvremenim hrvatskim rječnicima te razlike često nisu jasno opisane i ne navode se pragmatički podatci kao što su društvena prihvatljivost pojedinih izraza i njihov utjecaj na sugovornika. Primjerice, u rječnicima se ne može pronaći podatak o neutralnome izrazu za pripadnika starije dobne skupine – izrazi kao što su *starija osoba* ili *osoba starije dobi* u rječnicima nisu obrađeni – ni o izrazima koji se upotrebljavaju pri obraćanju starijim osobama. U nastavku se navodi nekoliko primjera opisa u postojećim hrvatskim rječnicima, vidi 1. tablicu.

1. tablica: Natuknice *star*, *starac* i *starica* u hrvatskim rječnicima

	RHJ	HJP	VRH
star*	2) koji živi mnogo godina, koji je proživio veći dio svoga vijeka: - <i>čovjek</i>, - <i>kljuse</i>, - <i>i hrast</i> 3) [...] b) iskusan: - <i>vojniki</i>, - <i>lisac</i> natuknica stari: 1) b) koji je od prijašnjega vremena, koji traje dugo vrijeme: - <i>prijatelj</i> 2) (u službi imenice) <i>raz.</i> a) prijatelj, kolega, b) otac: <i>došao je</i> -, c) (mn) stari ljudi, starije sobe: <i>Stari nas ne shvaćaju.</i>; <i>borba starih i mladih</i>	1) koji je u kasnoj životnoj dobi, koji je doživio mnogo godina, <i>opr.</i> mlad 3) (za što) koji po osobinama, nazorima i sl. pripada nekadašnjem vremenu; zastario 5) (<i>mn</i>) <i>retor.</i> preci [<i>naši stari</i>] 6) (<i>odr.</i>) u raznim vezama riječi u zn. on je oduvijek takav, poznat kao takav; prekaljeni, vrlo iskusan itd. prema značenju riječi uz koju stoji [(<i>on je</i>) <i>stari fakin</i>; <i>stari magarac</i>; <i>stara lola</i>; <i>stari prevarant</i>; <i>stari lažac</i>] // stara cura = usidjelica; stari momak = neženja	1) koji ima mnogo godina [<i>stara žena</i>; <i>star pas</i> / <i>čovjek</i> / <i>hrast</i>; <i>staro kljuse</i>] → mator (1), vremešan → mlad (1) stara cura (djevojka) = usidjelica; stari momak = neženja 4) (<i>odr</i>) koji je stekao veliko iskustvo (<i>stari vojnici</i>) → iskusan → neiskusan 8) (<i>odr.</i>) (u imeničkoj službi) <i>RAZG</i> a. (m; V jd.) prijatelj u izravnome oslovljavanju [<i>Stari, idemo na piće?</i>]; b. (ž, V jd.) prijateljica u izravnome oslovljavanju [<i>Stara moja, nemaš ti pojma što sam ja sve prošla.</i>]; c. (m) → otac [<i>Stari je otišao kad mi je bilo sedam godina.</i>]; d. (ž) <i>ŽARG</i> → majka [<i>Dođi k meni. Stara ne će biti doma.</i>; <i>Imaš guba staru!</i>]; e. (ž) <i>razg</i> stara žena [<i>Tražila te neka stara.</i>]; 9) (mn) (u im. službi) stari ljudi [<i>borba starih i mladih</i>; <i>Naši su stari svašta prošli.</i>] → mladi
starac	onaj koji je u poznim godinama života, veoma star čovjek, koji naglo gubi životnu i radnu snagu: <i>biti</i> -, <i>oronuo</i> -, <i>mudri</i> -	vrlo star čovjek, muškarac u visokoj životnoj dobi mladi starac = 1) starmali čovjek, onaj koji u mladosti pokazuje svojstva starosti, 2) krepak čovjek u starosti, držeći	muškarac koji ima mnogo godina, koji je u visokoj životnoj dobi: [<i>sijedi</i> / <i>oronuo</i> / <i>mudri</i> / <i>bolujući starac</i>; <i>Ovaj je vitez bio starac od 90 godina.</i>] → čiča, djed (2) mladi starac = 1) starmali čovjek, onaj koji u mladosti pokazuje svojstva starosti, 2) krjepak čovjek u starosti, držeći
starica	/	/	ž <i>moc par</i> od starac; → baba (1), starka (1)

*Navedena su samo značenja koja se odnose na ljude.

Pregled rječničkih opisa pridjeva *star* pokazuje da je poimeničena uporaba pridjeva *star* zabilježena u rječnicima u različitu opsegu, a naj iscrpnije je opisana u VRH-u. Među navedenim značenjima pridjeva u poimeničenoj uporabi samo se dva odnose na stare osobe: *stara*, razgovorni izraz za staru ženu, i množinski oblik *stari* sa značenjem 'stari ljudi'. Ne daje se podatak o prikladnosti toga izraza za označavanje starijih osoba niti je u članku opisana vrlo česta uporaba komparativa *stariji* u višerječnim izrazima kao što su *starija osoba* i *osoba starije dobi*. Ti se izrazi ne spominju ni pod natuknicama *osoba* i *dob*.

U definiciji imenice *starac* u RHJ-u i HJP-u stoji da je riječ o vrlo starome čovjeku, a u RHJ-u kao dodatno obilježje navodi se da „naglo gubi životnu i radnu snagu”. U VRH-u su većinom navedeni primjeri koji se odnose na vrlo visoku dob (*starac od 90 godina*) te fizičko propadanje (*sijedi, oronuli, bolujući*), uz pozitivni stereotip koji se katkada povezuje sa starim ljudima: *mudri*. S obzirom na određenja te riječi i njezine negativne konotacije koje se mogu iščitati iz primjera jasno je da nije riječ o neutralnome izrazu za osobe koje pripadaju starijoj ili staračkoj dobnoj skupini. U današnje vrijeme velik broj ljudi starijih od 60 ili 75 samostalan je, očuvanih fizičkih i kognitivnih sposobnosti (usp. Kaliterna Lipovčan 2004: 82) te ih ne bi bilo prikladno nazivati starcima.

Kad je riječ o oslovljavanju starijih osoba, zanimljivo je da se katkada upotrebljavaju imenice rodbinske semantike kao što su *baka* i *deda/dida* pri obraćanju ljudima s kojima govornik nije u rodbinskome odnosu. To pokazuju i neki primjeri iz *brWaC-a*³¹⁵, npr.: „Kad sam je maknula sa ceste, skinem slušalice koje sam cijelo vrijeme imala na ušima i pitam je: ‘pa bako kud ste vi krenuli?’”; „Dajte deda (...), recite mi ime i prezime, nemam vremena se tu maltretirati s vama”; „Odkud vi mene znate dida .. pitam ja njega”. Sljedeći primjer pokazuje da se takvo oslovljavanje može smatrati uvredljivim: „Novinari zaista puno puta omalovažavaju žene u svojim priložima i u novinama i na televiziji, pa se tako gotovo uvijek svaka starija žena oslovljava sa baka. Pa ako ima i sto godina, mislim da je vrlo uvredljivo i bezobrazno takvo oslovljavanje. Već sa vrata mlada novinarka viče: Bako, kako ste? Evo, došli smo vam čestitati rođendan. A dotična gospođa dosad je bila ugledna liječnica ili nešto drugo, sa svojim imenom i prezimenom a sad je najednom postala baka i to svima.” Uvredljivost takva obraćanja potvrđena je i u drugim izvorima³¹⁶. Taj podatak također nije zabilježen u rječnicima, što je jasno promotre li se opisi tih riječi koji su prikazani u 2. tablici.

³¹⁵ Pristupljeno 13. srpnja 2023.

³¹⁶ Usp. Tešija, Tijana. *Oslovljavanje starijih osoba*. <https://www.seniori.hr/stranice/psihosocijalne teme/1511-oslovljavanje-starijih-osoba>. (pristupljeno 13. srpnja 2023.).

2. tablica: Natuknice *baka, baba, djed, deda* i *dida* u hrvatskim rječnicima. Navedena su samo značenja koja se odnose na ljude.

	RHJ	HJP	VRH
baka	1) majka jednoga od roditelja 2) <i>raz</i> starica	<i>hip.</i> od baba ¹ 1) majčina ili očeva majka 2) <i>reg.</i> starija žena	1) majka jednoga od roditelja → baba (2), nona 2) → baba (1)
baba	1) <i>raz</i> a) očeva ili materina majka: – <i>pazi na dijete</i> , b) stara žena; starica; baka 2) ženska osoba, žena: <i>živjeti sam s –ma</i> 3) <i>pren pogr</i> a) čovjek bez čvrstine, slabić, kukavica: <i>svi smo ispali –</i> , b) <i>brbljava osoba, brbljavac: prava je –</i>	1) <i>reg.</i> majčina majka ili očeva majka; baka 2) <i>razg.</i> stara žena 3) <i>pejor.</i> a. svaka ženska osoba [<i>dečki za jedan, babe za drugi stol</i>] b. ženska osoba s navodno lošim osobinama (ob. u očima muškaraca – duga jezika, ogovara, zanovijeta, dosađuje suprugu itd.) c. <i>fam. hip.</i> od supruga 4) <i>pren. podr.</i> a. kukavica, plašljivac (o muškarcu) b. onaj koji voli brbljati; brbljavac 6) v. babica	<i>RAZG</i> 1) žena u visokoj životnoj dobi, stara žena → baka (2), starica 2) <i>REG</i> → baka (1) 3) <i>POGR</i> općenito ženska osoba [<i>živjeti sam s babama</i>] 4) <i>PREN</i> a. čovjek bez čvrstine [<i>svi smo ispali babe</i>] → kukavica (1), slabić, b. brbljava osoba [<i>prava je baba</i>] → brbljavac, brbljavica
djed	1) predak u drugom naraštaju, očev ili materin otac: – <i>po ocu</i> , – <i>po majci</i> 2) stari čovjek: <i>pitaj onoga djeda!</i> djedovi – preci: <i>živjeti u domu svojih –ova</i>	<i>jez. knjiž.</i> 1) očev ili majčin otac (prema unuku); deda, dedo, dida 2) (samo u <i>mn</i>) oni koji su nam prethodili; preci	1) očev ili majčin otac [<i>djed po ocu / po majci</i>]; → deda, dida, nono 2) <i>PREN</i> bilo koji stari čovjek [<i>Pitaj onoga djeda!</i>]; → starac 2) (<i>mn</i>) oni koji su nam prethodili → predci
deda	/	v. dedo	<i>REG</i> <i>RAZG</i> → djed (1)
dida	/	<i>ikav. reg. fam.</i> , v. djed (1)	<i>REG</i> → djed

Osim što u rječnicima nije zabilježena uporaba imenica rodbinske semantike pri obraćanju starijim osobama ni pragmatički podatak o tome da se takvo obraćanje može doživjeti kao uvredljivo, postoje neke razlike u opisu uporabe tih riječi za upućivanje na starije osobe općenito. I u HJP-u i u VRH-u navodi se da se riječi *baka*

i *baba* mogu upotrebljavati u značenju 'stara (starija) žena' (uz tu razliku da je prema HJP-u *baka* u tome značenju regionalizam). Riječ *baba* u tome je značenju označena kao razgovorna, no ne i pogrdna premda se često tako upotrebljava. To dolazi do izražaja usporede li se ovi primjeri iz *hrWaC-a*³¹⁷: „Izgleda kao neka stara baba. Mora da je frizer gadno zabrljao kad joj je birao boju jer se ne može odrediti koja je.”; „Ni na pošti ni u dućanu neću se buniti ako mi se pregura neka stara baka, što mi se često događa, a kamoli kod doktora.” Riječ *baba* označena je kao pogrdna kad se odnosi na žene općenito (bez obzira na dob), no ne i kad se odnosi na muškarce ili osobe bez obzira na spol (u HJP-u u tome značenju određena kao podrugljiva, dok u VRH-u nema odrednice). Nadalje, imenice *deda* i *dida* kao regionalizmi nemaju punu obradu u rječnicima, nego se upućuje na standardnojezičnu riječ *djed*. Uporaba riječi *djed* u značenju 'bilo koji stari čovjek' zabilježena je samo u VRH-u. Zanimljivo je i da se pod natuknicom *deda* upućuje samo na rodbinsko značenje imenice *djed*: 'očev ili majčin otac'.

Dakle, neke su osobitosti koje bi trebalo uzeti u obzir pri leksikografskoj obradi izraza kojima se označavaju osobe starije životne dobi ove:

1. S obzirom na to da je starost društveni tabu, ali i zbog toga što njezinu granicu nije uvijek jednostavno jednoznačno odrediti, na tu se dobnu skupinu često (osobito u javnoj i službenoj komunikaciji) upućuje eufemističnim komparativom *stariji*, a ne pozitivom *star*. Zanimljivo je da je taj komparativ gramatički kontradiktoran jer u ovome slučaju ne znači veći stupanj starosti, nego se često odnosi na osobe koje se približavaju starosti, no u nju još nisu zašle. Uz komparativ *stariji* upotrebljavaju se različite imenice kao što je *osoba*, *građanin*, *žena*, *muškarac*, *gospođa*, *gospodin* ili se *stariji* pojavljuje u sklopu nesročnoga atributa u izrazu *osoba starije (životne) dobi*. Osim toga, oblik *stariji* može se upotrebljavati i poimeničeno (npr. *Stariji češće ozljeđuju kralježnicu, a djeca češće glavu jer pogrešno procijene dubinu pa skoče u plitko.*).
2. Izrazi kojima se upućuje na starije osobe mogu se razlikovati u registru u kojemu se upotrebljavaju, u prikladnosti s obzirom na situaciju i u stilskoj vrijednosti. Mogu biti naoko neutralne (*starac*, *starica*) ili im može biti inherentno pogrdno ili hipokoristično značenje (*starkelja*, *starčić*); međutim, i izrazi koji su s obzirom na svoju tvorbeno-semantičku strukturu neutralni često su opterećeni negativnim konotacijama.
3. Figurativnim izrazima može se izbjeći izravno spominjanje visoke dobi te je često riječ o eufemizmima (*zlatne godine*, *treća dob*, *sijeda glava*, *senior*), ali pojavljuju se i disfemizmi (*fosil*, *metuzalem*).
4. Imenice rodbinske semantike kao što su *baka*, *djed*, *deda*, *dida* upotrebljavaju se i za starije ljude općenito, među ostalim pri oslovljavanju, što se može doživjeti kao neprikladno i uvredljivo.

³¹⁷ Pristupljeno 13. srpnja 2023.

U rječnicima su uočeni ovi problemi: 1) mnogi od spomenutih izraza nisu obrađeni, 2) nisu navedeni pragmatički podatci kao što je kontekst uporabe i prikladnost izraza u određenoj situaciji i 3) stilski vrijednost (npr. pogrdnost) izraza donekle je naznačena, no ne posve dosljedno. Kako bi se ispunile uočene praznine, u *Mrežniku* su uključeni različiti izrazi kojima se upućuje na dobne skupine, npr. komparativ *stariji*, izrazi *starija osoba* i *osoba starije dobi* (pod natuknicama *osoba* odnosno *dob*), *treća dob*, *četvrta dob*, *zlatna dob*. Opisima su dodani pragmatički podatci koji su istaknuti stilskim odrednicama ili objašnjeni u uporabnim napomena. Slijedi nekoliko primjera.

U okviru natuknice *starac* (vidi 1. primjer) nalazi se uporabna napomena u kojoj se objašnjavaju konotacije riječi *starac* te odnos te riječi s izrazima koji sadržavaju komparativ *stariji*, vidi 1. primjer.

1. primjer: Dio natuknice *starac* u *Mrežniku*

stàrac im. m. (GA stàrca, DL stàrcu, V stàrče, I stàrcem; *mn.* NV stàrci, G stàrācā, DLI stàrcima, A stàrce)

Starac je odrasla osoba bez obzira na spol ili muškarac koji ima mnogo godina, koji je u visokoj životnoj dobi.

Bio je on već starac i staza do sela mu je postala preduga, a vreća preteška.

Svoju tajnu dugovječnog i sretnog braka ovi simpatični starci odlučili su otkriti i mladim, modernim naraštajima, pa će tako svoje iskustvo podijeliti s njima i na internetu.

Kakav je starac? bolestan, bradat, čangrizav, dobar, ishlapio, mudar, nepokretan, nemoćan, oronuo, senilan, simpatičan, sijed, vitalan; starac (duge) bijele/sijede brade

Što starac radi? sjedi (na klupi, u hladu), umire, živi sam (u kući)

Što se sa starcem može? nadmudriti ga, pitati ga (za savjet), posjetiti ga

Koordinacija: (odnosi se samo na muškarce:) starci i starice; starac ili starica

U vezi sa starcem spominje se: lice, lik, tijelo

ŽENSKO: starica 1.

◦ U uporabi postoji više izraza kojima se označava osoba u visokoj životnoj dobi. Imenice *starac* i *starica* odnose se na vrlo stare osobe te se najčešće asocijativno povezuju s bolešću, nemoći, oronulošću i slično, dakle imaju naglašeno negativno konotativno značenje.

Zbog toga nisu prikladni kao opći izrazi za upućivanje na tu društvenu skupinu. U službenoj komunikaciji upotrebljavaju se izrazi *starija osoba* (*Međunarodni dan starijih osoba*, *Klub za starije osobe* Mariška, *dom za starije i nemoćne osobe*), *osoba starije (životne) dobi* (*Program poboljšanja kvalitete života osoba starije životne dobi*), *stariji građanin* (*Stariji građani imaju besplatan prijevoz.*). Neutralni su nazivi za pojedinačne pripadnike te dobne skupine *stariji muškarac* i *starija žena* te uljudni *stariji gospodin* i *starija gospođa*.

TVORBA: star-ac, **TVORENICE:** starački, starčev

Kolokacijska baza hrvatskoga jezika:

http://ihjj.hr/kolokacije/search/?q=starac&search_type=basic

Pod natuknicom *osoba* obrađena je i podnatuknica *starija osoba* kao najčešći izraz za tu dobnu skupinu u javnoj komunikaciji. Naveden je i sinonim *osoba starije (životne) dobi* te su njihov odnos i uporaba objašnjeni u uporabnoj napomeni, vidi 2. primjer.

2. primjer: Uporabna napomena uz podnatuknicu *starija osoba* u *Mrežniku*

- **starija osoba**

Starija osoba osoba je koja se približava starosti ili je u nju ušla.

◦ Izraz *starija osoba* upotrebljava se kao društveno prihvatljiviji izraz od izraza *stari ljudi* / *stare osobe* (npr. *Starije osobe postaju slabije pokretne i ovisne o pomoći bližnjih.*). Stoga se upotrebljava u javnome kontekstu, npr. u domeni skrbi (*dom za starije i nemoćne osobe*), u pravnim (*Zakon o nacionalnoj naknadi za starije osobe*), stručnim i znanstvenim tekstovima. U tome značenju na sličan se način upotrebljava i izraz *osoba starije životne dobi*. U odnosu na neutralni izraz *starija osoba* izraz *osoba starije životne dobi* obilježen je dodatnom uljudnošću te je čest u naslovima, dok je u uporabi općenito češći kraći izraz *starija osoba*.

SINONIM: osoba starije (životne) dobi

Slično tomu, u okviru natuknice *star* zabilježena je i česta uporaba komparativa *stariji* te je u napomeni objašnjena njezina uporaba za označavanje osoba koje se približavaju starosti i za govor o starim ljudima na uljudan i društveno osjetljiv način, vidi 3. primjer.

3. primjer: Napomena o uporabi komparativa *stariji* u okviru natuknice *star*

◦ U ovome značenju komparativ *stariji* nema pravo komparativno značenje (značenje veće starosti), nego označava osobu/generaciju koja još nije zašla u starost (npr. *Moraš shvatiti da smo mi većinom stariji ljudi koji nemaju potrebe praviti se da im divljaju hormoni.*) ili se upotrebljava kao društveno prihvatljiviji izraz od izraza *stari ljudi* / *stare osobe* (npr. *Starije osobe postaju slabije pokretne i ovisne o pomoći bližnjih.*).

Pod natuknicom *dob* obrađeni su izrazi *zlatna dob*, *treća dob* i *četvrta dob*. Izrazi se razlikuju po učestalosti, kontekstu u kojemu se upotrebljavaju, a djelomično i s obzirom na dobnu skupinu na koju se odnose. U *hrWaC-u*³¹⁸ se izraz *zlatna dob* pojavljuje 130 puta, izraz *treća dob* ima 712 potvrda, a izraz *četvrta dob* samo sedam potvrda, iz četiriju različitih izvora. Među potvrdama izraza *zlatna dob* 57 se odnosi na imena udruga (npr. *Udruga Zlatna dob*, *Udruga umirovljenika Zlatna dob*), a i među ostalim prevladavaju imena, primjerice imena manifestacija, festivala, radionica (*Zlatna dob osvaja računalno*), umjetničkih skupina, stambenoga kompleksa namijenjena starijim osobama. Kad nije riječ o imenu, s obzirom na pozitivne konotacije pridjeva *zlatan*, izraz se često upotrebljava eufemistički, u kontekstima u kojima se ističe pozitivan pogled na starost i starenje, npr. „Prigodnim programom i domjenkom žene širokog generacijskog spektra, od mladih studentica do zlatne dobi naše Krune Kuljiš, koja pršti mladenačkom energijom, proslavile su Dan žena.”; „Naglasivši kako bi umirovljenici vrijeme svoje ‘zlatne dobi’ trebali što aktivnije iskoristiti, rekao je da su mnogi to svoje životno razdoblje iskoristili kako bi krenuli studirati, učiti strane jezike ili glumu te su time pokazali da ‘zlatna dob’ može biti predivna.”

³¹⁸ Pristupljeno 10. srpnja 2023.

Izraz *treća dob* također je eufemističan jer se njime izbjegava izravno spominjanje starosti. Iako postoje različita tumačenja toga pojma, izraz *treća dob* najčešće se odnosi na razdoblje nakon umirovljenja koje pretpostavlja završetak poslovnih i obiteljskih obaveza i mogućnost kvalitetnoga provođenja vremena, bavljenja interesima i uživanja u životu (Kuzma i dr. 2018: 380–381). U tome smislu podudara se s izrazom *zlatna dob*, no korpusni podatci pokazuju da je češći u uporabi te se osim u pozitivnome kontekstu nerijetko pojavljuje i kad je riječ o više ili manje negativnim aspektima starenja („Sobna gimnastika i vježbe istezanja su izuzetno jednostavne i lako se pamte pa su pogodne za treću dob jer poboljšavaju fleksibilnost, cirkulaciju, smanjuju mišićnu napetost i održavaju pokretljivost u zglobovima.”; „Tijekom ove godine nastoji se podići svijest o problemima treće dobi i najboljim načinima njihovog rješavanja.”). Iako se nazivi *zlatna dob* i *treća dob* mogu odnositi na posljednje razdoblje u životu, katkada se govori i o *četvrtoj dobi* kako bi se označila duboka starost, životno razdoblje obilježeno slabljenjem, obolijevanjem i gubitkom samostalnosti. Taj se izraz upotrebljava uglavnom u stručnim i službenim tekstovima i zajedno s izrazom *treća dob* kad se želi naglasiti razlika između tih dvaju razdoblja („Međutim, kako raste broj starih ljudi, sve je češće u upotrebi pojam »četvrta dob«, koja obuhvaća one koji su premašili dobnu granicu od 80 godina (neki analitičari tu granicu spuštaju na 75 godina.”; citat iz Puljiz (2016: 85)).

Dijelovi natuknice *dob* koji se odnose na izraze *treća dob*, *četvrta dob* i *zlatna dob* navedeni su u 4. primjeru.

4. primjer: Obrada podnatuknica *treća dob*, *četvrta dob* i *zlatna dob* u *Mrežniku dôb* im. ž. (GDLI dôbi, A dôb)

1. Dob je razdoblje u ljudskome životu.

• **treća dob**

Treća dob razdoblje je u ljudskome životu nakon umirovljenja.

Svojom stručnošću i znanjem omogućuje sve većem broju namjernika na vratima najboljih godina života zvanih i treća dob ulaženje u čudesni svijet rodoslovnih istraživanja.

U imenima: *Sveučilište za treću životnu dob*, *Treća dob Hrvatska* (mrežni portal), *Treća dob* (televizijska emisija)

• **četvrta dob**

Četvrta dob posljednje je razdoblje u ljudskome životu prije smrti obilježeno slabljenjem, obolijevanjem i gubitkom samostalnosti.

Osim tzv. treće dobi, koja obuhvaća razdoblje iznad 60 godina, sve se više uvodi pojam četvrta dob.

• **zlatna dob**

Zlatna dob razdoblje je u ljudskome životu nakon umirovljenja u kojemu se osoba može posvetiti interesima i neopterećeno uživati u životu.

Naglasivši kako bi umirovljenici vrijeme svoje 'zlatne dobi' trebali što aktivnije iskoristiti, rekao je da su mnogi to svoje životno razdoblje iskoristili kako bi krenuli studirati, učiti strane jezike ili glumu te su time pokazali da 'zlatna dob' može biti predivna.

U imenima: *Festival Zlatna dob*, *Udruga umirovljenika Zlatna dob Popovača*, *Zlatna dob* (pjevačka skupina udruge umirovljenika), *Zlatna dob osvaja računalu* (radionica)

◦ Izrazi *treća dob*, *četvrta dob* i *zlatna dob* eufemistični su izrazi koji se odnose se na stariju dob i starost. Izrazi *treća dob* i *zlatna dob* odnose se na razdoblje nakon umirovljenja kad su mnogi ljudi i dalje aktivni. Osobito se izraz *zlatna dob* upotrebljava kako bi se naglasile prednosti toga životnog razdoblja. Izraz *četvrta dob* upotrebljava se većinom u stručnim tekstovima kako bi se označilo posljednje životno razdoblje koje je za razliku od aktivne starosti obilježeno negativnim pojavama kao što je propadanje i ovisnost o drugima.

U *Mrežniku* su zabilježena dva značenja riječi *dida* i *deda*: 1) rodbinsko značenje ‘majčin ili očev otac’ i 2) preneseno, poopćeno značenje ‘muškarac koji ima mnogo godina, koji je u visokoj životnoj dobi’. Pod drugim značenjem naveden je i primjer obraćanja starijoj osobi, a ta je uporaba dodatno objašnjena u uporabnoj napomeni, u kojoj stoji da se može doživjeti kao uvredljiva, vidi 5. primjer.

5. primjer: Natuknica *deda* u *Mrežniku*

deda im. m.

1. pokr. **Deda je majčin ili očev otac.**

Moji pokojni deda i baka živjeli su i radili u Njemačkoj.

Treba se držati one narodne u se i u svoje kljuse, bolje nego čekati od drugih, tako je moj deda mene učio.

Kakav je deda? moj, pokojni, ponosan

Koordinacija: deda i baba, deda i baka, tata i deda

ŽENSKO: baka, baba pokr., nona pokr., **SINONIMI:** *dida* pokr., djed

2. pren. razg. **Deda je muškarac koji ima mnogo godina, koji je u visokoj životnoj dobi.**

Neki deda je često znao stati ispred studentskog doma na Savi i prodavati one nekakve propelerčice nataknete na štapić.

Dajte deda, recite mi ime i prezime, nemam vremena se tu maltretirati s vama.

Kakav je deda? dobar, drag, jadan, pijan, star

Koordinacija: dede i babe razg. pogr.

ŽENSKO: baba razg. pogr., baka 2., **SINONIMI:** djed, starac

◦ U neformalnim situacijama starije osobe katkad se oslovljavaju riječima *baka* i *deda/dida*. Premda govornici te izraze često upotrebljavaju s dobrom namjerom, primjerice kako bi postigli bliskost sa sugovornikom, oni se mogu doživjeti kao nedostatak poštovanja. U uljudnome obraćanju osobama bez obzira na dob trebalo bi upotrebljavati izraze kao što su *gospodin* i *gospođa*.

3.2. Kolokacije i primjeri uporabe

Kolokacije i primjeri uporabe u rječnicima služe za oprimgjenje i pojašnjenje značenja te kao izvor podataka o tipičnome kontekstu uporabe i načinu kako se natuknica kombinira s drugim riječima u iskazu (Atkins i Rundell 2008: 452–455). Kad je riječ o leksiku koji se odnosi na društvene skupine, iz primjera i popisa čestih kolokacija nerijetko se može iščitati i podatak o stereotipnim predodžbama koje postoje u društvu, primjerice o osobinama i ponašanju pripadnika neke društvene skupine ili o tematskome kontekstu u kojemu se najčešće spominju. U prikazu

rječničkih opisa natuknice *starac* (vidi 1. tablicu) može se uočiti da navedeni pridjevni kolokati odražavaju predodžbu o fizičkome propadanju u starosti (*oronuli*, *bolujući*), ali i pozitivan stereotip o mudrosti starih ljudi (*mudri*).

Budući da su suvremeni rječnici najčešće utemeljeni na korpusima stvarnih tekstova, u kojima jezična uporaba često nije društveno osjetljiva, stereotipi i neravnopravnost u rječničkim opisima mogu potjecati iz korpusa koji su služili kao izvor građe za rječnik³¹⁹. To je osobito slučaj kod korpusa koji sadržavaju velik udio tekstova koji pripadaju neformalnoj jezičnoj uporabi, kao što su mrežni korpusi. Popis kolokata u korpusu *hrWaC* lako se može dobiti s pomoću funkcije *Word Sketch* (skica riječi) u programu *Sketch Engine*, koja za zadanu riječ ispisuje kolokate podijeljene s obzirom na sintaktički tip (npr. sročni atributi, glagoli uz koje tražena imenica stoji kao subjekt...). Međutim, na taj se način mogu pretraživati samo kolokati jednorječnih izraza te nekih višerječnih izraza. Kolokati višerječnih izraza kao što je *starija osoba*, koji sadržava komparativ *stariji*, a ne sve oblike pridjeva *star*, mogu se generirati iz popisa konkordancija koje sadržavaju traženi izraz.³²⁰ Prvih dvadeset kolokata izraza *starija osoba* poredanih po jačini kolokacije (*score*) prikazano je na 1. slici.³²¹

	Lemma	Cooccurrences [?]	Candidates [?]	LogDice ↓
1	☐ Pomoć	86	418	8.01 ...
2	☐ umirovljenik	334	49,309	7.51 ...
3	☐ skrb	330	58,576	7.29 ...
4	☐ kroničan	119	28,154	6.66 ...
5	☐ izvaninstitucionalan	33	1,011	6.55 ...
6	☐ trudnica	80	22,154	6.33 ...
7	☐ dom	590	230,759	6.32 ...
8	☐ bolesnik	179	63,234	6.31 ...
9	☐ skrbiti	47	10,682	6.18 ...
10	☐ Marišk	23	56	6.15 ...
11	☐ demencija	25	2,629	5.96 ...
12	☐ unapređivanje	28	4,475	5.93 ...
13	☐ boravak	151	84,257	5.71 ...
14	☐ nemoćan	51	21,569	5.70 ...
15	☐ njega	68	35,524	5.60 ...
16	☐ njegovatelj	17	1,283	5.56 ...

1. slika: Kolokati izraza *starija osoba* u *hrWaC*-u

³¹⁹ To među ostalim ovisi i o odnosu rječnika prema korpusnoj građi na kojoj je utemeljen.

³²⁰ Na taj način dobiva se samo popis kolokata, ne i njihova podjela prema sintaktičkome tipu.

³²¹ Pristupljeno 8. kolovoza 2023. Odnosi se na cijelo potpoglavlje 3.2.

Može se uočiti da među kolokatima prevladavaju domene bolesti, skrbi i drugih ranjivih skupina. S obzirom na to da je riječ o neutralnome izrazu za tu dobnu skupinu, koji se najčešće upotrebljava u javnoj komunikaciji, nije neobično što se sup pojavljuje s izrazima koji se tiču društvenoga položaja starijih osoba.

Popis kolokata razvrstanih prema sintaktičkome tipu (skica riječi) može se generirati za izraz koji se sastoji od pridjeva *star* i imenice *osoba* u bilo kojemu obliku, no većinom je riječ o potvrđama s komparativom *stariji*. Na 2. slici prikazani su neki pridjevni i glagolski kolokati te kolokati koji se s traženim izrazom pojavljuju u odnosu koordinacije poredani po jačini kolokacije.³²²

star_adjective

>

osoba_noun

×

kako-kada?

glagol_ispred_prijedloga

u_akuzativu-a

u_genitivu-a

veznik

čestica-ispred

prije

↔	⋮	🔍	×
kakov?			
nemoćan	2,962	11.6	...
bolestan	404	7.8	...
invalidan	85	6.8	...
odrastao	109	5.9	...
osamljen	40	5.8	...
nepokretan	41	5.7	...
pokretan	55	5.6	...
nezaposlen	41	5.1	...
dementan	22	5.0	...
siromašan	54	5.0	...
hendikepiran	21	4.9	...
ugroziti	37	4.8	...
▼			

↔	⋮	🔍	×
koordinacija			
"star"		"osoba"	
nemoćan	2,753 12.6	kroničan	50 8.5
umirovljenik	279 9.7	rekonvalescent	8 7.7
bolestan	190 8.6	tjelesno	16 7.6
invalidan	51 8.4	invalid	31 7.6
bolesnik	61 7.7	umirovljenik	23 6.7
osamljen	24 7.2	bolesnik	19 6.7
invaliditet	28 7.0	beskućnik	6 6.4
odrastao	58 6.8	trudnica	11 6.2
invalid	30 6.8	srčan	9 5.9
hendikepiran	16 6.7	socijalno	6 5.6
trudnica	25 6.6	nemoćan	16 5.6
sredovječan	13 6.4	medicinski	10 4.8
▼		▼	

↔	⋮	🔍	×
subjekt_od			
bolovati	7	5.1	...
suočavati	6	4.9	...
patiti	11	4.5	...
primati	12	4.0	...
živjeti	51	4.0	...
uzimati	12	3.7	...
osjećati	13	3.5	...
odlučivati	6	3.2	...
ostanuti	8	3.1	...
jesti	6	3.1	...

↔	⋮	🔍	×
koga-što			
oboljeti	7	7.9	...
pogađati	21	6.0	...
zahvaćati	8	5.8	...
posjećivati	9	4.8	...
pomagati	7	4.0	...
posjetiti	9	2.7	...
živjeti	6	2.4	...
vidjeti	19	1.1	...
trebati	9	0.9	...
koristiti	8	0.2	...

2. slika: Neki kolokati izraza *starija osoba* u *hrWaC*-u razvrstani prema sintaktičkome tipu

³²² Pri sastavljanju *Mrežnika* kombinira se mjera jačine kolokacije i apsolutni broj potvrda.

Na temelju korpusnih podataka uspostavljen je kolokacijski blok za izraz *starija osoba* prikazan u 6. primjeru.

6. primjer: Kolokacijski blok podnatuknice *starija osoba* u *Mrežniku*

Kakva je starija osoba? dementna, nepokretna, nezaposlena, osamljena, siromašna

Što starija osoba može? bolovati, patiti, primati (mirovinu, potporu), osjećati se (usamljeno), suočavati se (s problemima), živjeti (sama, u domu)

Što se sa starijom osobom može? olakšati joj (kretanje, život), pomoći joj, posjećivati je, ustati joj se (u tramvaju) *razg.*; (o bolestima, u množini:) pogadati ih

Koordinacija: odrasle i starije osobe, starije i bolesne osobe, starije i invalidne osobe, starije i nemoćne osobe; starije osobe i djeca, starije osobe i invalidi, starije osobe i kronični bolesnici, starije osobe i trudnice, starije osobe i umirovljenici

U imenima: Dom za starije i nemoćne osobe Novigrad, Klub starijih osoba Vežica, Međunarodni dan starijih osoba, Nacionalno vijeće za umirovljenike i starije osobe

Jasno je da je u nekoj mjeri riječ o negativnome prikazu te dobne skupine s obzirom na to da prevladavaju kolokati iz domene bolesti, izoliranosti, skrbi i slično, no on je posljedica društvene činjenice da se o starijoj dobnoj skupini uglavnom govori u tim kontekstima, što će nužno doći do izražaja i u korpusno utemeljenome rječniku. Kolokacije u *Mrežniku* u načelu odražavaju korpusne podatke, uz iznimku da se ne navode uvredljivi podatci.³²³

Nešto veću slobodu leksikograf ima pri odabiru primjera iako bi i oni trebali odražavati uobičajenu uporabu. Odabirom sljedećih primjera nastojala se prikazati uporaba izraza *starija osoba* u službenoj komunikaciji, za upućivanje na dobnu skupinu u cjelini ili pojedinca, a slijedeći načelo društvene osjetljivosti odabran je i jedan primjer u kojemu se spominje moguć društveni doprinos pripadnika te dobne skupine, vidi 7. primjer.

7. primjer: Primjeri uz podnatuknicu *starija osoba* u *Mrežniku*

Referentni centar Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi Hrvatske za zaštitu zdravlja starijih osoba izradio je upozorenje rizika za starije osobe u Hrvatskoj radi niskih temperatura zraka.

Cilj je projekta razvijanje prijateljskog odnosa između starijih i djece, odnosno da se starije osobe i dalje osjećaju korisnima u našem društvu, da ih djeca prihvaćaju kao osobe od kojih mogu puno naučiti te da se na ovaj način razvijaju socijalne vještine komuniciranja između različitih generacija.

Ako ste starija osoba i malo se krećete, započnite sa redovitim hodanjem, tako da se vratite u dobru kondiciju.

³²³ O problemima u vezi s kolokacijama za riječi koje označavaju pripadnike društvenih skupina koji su se pojavili pri radu na *Hrvatskome mrežnom rječniku – Mrežniku* v. npr. Mihaljević 2018: 213–215; Hudeček i Mihaljević 2020: 91.

Kolokacije i primjeri uporabe u rječniku mogu biti izvor podataka o konotativnome značenju riječi koje proizlazi iz konteksta u kojemu se upotrebljava. Takvi podatci u rječnicima često nisu naznačeni. Primjer je toga pridjev *sredovječan* koji je u rječnicima određen neutralno (npr. HJP, VRH: „koji je u srednjim godinama ljudskoga vijeka”). Jedino se u VRH-u spominje primjer koji ukazuje na negativnu obojenost toga pridjeva: *biti u sredovječnoj krizi*. Popis kolokata generiran u *hrWaC*-u pokazuje da se pridjev, osim uz opće izraze za osobe (*muškarac, žena*) često pojavljuje uz riječi iz domene partnerstva, privatnoga života, izgleda (npr. *domaćica, usidjelica, samac, udovac, debeljko*). Riječ je o pojavama koje na neki način odstupaju od društvenih norma, što riječi daje negativno konotativno značenje. Slično tomu, imenice *dama* i *gospodin* mogu se upotrebljavati neutralno (npr. *Mlada dama, Lucija Balja, u kategoriji kadetkinja u C-programu ponovno je osvojila medalju.*), no upotrijebljene uz pridjev *mladi* u vokativu, često imaju funkciju izražavanja manje ili više negativnoga odnosa prema sugovorniku kojega se podcjenjuje zbog mlađe dobi te mu se obraća s visoka, s podsmjehom i slično, kao u primjeru *Ne mlada damo, rizičnije je naše nelikvidno tržište jer kada počne pad, nema se kome prodati dionicu*. Taj podatak također ne možemo pronaći u hrvatskim rječnicima. U *Mrežniku* se pod značenjem ‘Dama je u formalnoj uglađenoj komunikaciji ženska osoba.’ donosi među ostalim i spomenuti primjer obraćanja izrazom *mlada damo* i uporabna napomena: „Kad se izraz *mlada damo* upotrebljava pri obraćanju, govornik njime često daje do znanja da sugovornicu podcjenjuje ili joj se podruguje.”

3.3 Starenje i spol/rod

Društvena percepcija starenja i dobnih skupina može se sagledati i iz perspektive roda/spola. Primjerice, istraživanja su pokazala da se percepcija muškoga i ženskoga starenja razlikuje kao posljedica različitih društvenih očekivanja od muškaraca i žena (Mudrovčić 1997: 198). Društvena uloga i identitet muškarca tradicionalno se temelje na fizičkoj snazi i ulozi na tržištu rada, dok je kod žena fokus na spolnosti i reprodukciji. Nemogućnost obavljanja tih uloga dovodi do negativnih predodžbi i stereotipa.

U nastavku će se usporediti opisi natuknica *dječak* i *djevojčica*, *mladić* i *djevojka* te *starac* i *starica* u hrvatskim rječnicima i dovest će se u vezu s korpusnim podacima.

U 3. tablici može se uočiti da su definicije natuknica s oprekom po spolu neujednačene, a to je osobito slučaj u RHJ-u i HJP-u te nije posve jasno zašto se u RHJ-u obje natuknice, *dječak* i *djevojčica*, a u HJP-u samo natuknica *dječak*, određuju s obzirom na razdoblje poslije (prvoga) djetinjstva do početka mladenaštva. Sintagme *roditi dječaka* i *roditi djevojčicu* pokazuju da se te riječi mogu odnositi i na dijete u najranijem razdoblju života ako je potrebno naznačiti njegov spol. U VRH-u su *dječak* i *djevojčica* određeni kao ‘muško/žensko dijete do petnaeste godine’. Razlike u oblikovanju definicija postoje i kod drugih parova s oprekom po spolu – primjerice, u RHJ-u kao osnovno značenje riječi *djevojka* navodi se da je riječ o neudanoj ženskoj osobi, dok je kod *mladića* to samo jedno od značenja!

Primjeri uporabe riječi *dječak* i *djevojčica* donose se samo u VRH-u te je zanimljivo da primjeri koji se navode uz natuknice *dječak* i *djevojčica* odražavaju različita očekivanja društva od muškaraca i žena (poslušnost i čednost s jedne strane te iskustvo

i razmišljanje s druge) koja iz današnje perspektive djeluju zastarjelo: „Bila je vrlo dobra i čedna djevojčica.”; „Još kao dječak stjecao je prva životna iskustva i postavljao prva pitanja o smislu života.” Još jedna neujednačenost dolazi do izražaja promotre li se kolokati/primjeri uz osnovno značenje riječi *djevojka* i *mladić* u VRH-u. Naime, pod natuknicom *djevojka* primjeri se ne navode, dok se kod *mladića* navode atributi *darovit*, *naočit*, *neiskusan*, *snažan*.

3. tablica: Natuknice *dječak*, *djevojčica* i *djevojka* i *mladić* u hrvatskim rječnicima

	RHJ	HJP	VRH
dječak	muškarac u dobi od svršetka djetinjstva do početka mladenaštva	muško dijete poslije prvoga djetinjstva (do puberteta), prije nego što postane mladić	muško dijete do petnaeste godine [<i>Još kao dječak stjecao je prva životna iskustva i postavljao prva pitanja o smislu života.</i>] → dečko (1)
djevojčica	1) žensko dijete 2) žensko dijete od svršetka djetinjstva do početka djevojaštva; šiparica	dijete ženskog spola	^{UM} žensko dijete do petnaeste godine [<i>Bila je umiljata i vrlo čedna djevojčica.; Kao mala djevojčica čula je govoriti o raju, o paklu...</i>] → curica
djevojka	1) neudana tjelesno i duševno zrela mlada žena: <i>biti</i> – 2) draga, zaručnica: <i>imati</i> –, <i>isprositi</i> – 3) kućna pomoćnica sluškinja, služavka: <i>uzeti</i> –u	1) mlađa ženska osoba koja više nije dijete; dekla, dikla 2) ženska osoba koja još nije udata [<i>još je djevojka</i>] 3) ženska osoba u odnosu na momka s kojim je u ljubavnoj vezi [<i>njegova djevojka</i>] 4) ona koja pomaže u kući, kućna pomoćnica djevojka za sve 1. (<i>dosl.</i>) kućna pomoćnica koja obavlja svakodnevno sve poslove u građanskoj kući 2. <i>pejor.</i> onaj koji u podjeli rada nema točan opis poslova i zadataka ili obavlja svakakve poslove koje drugi ne stižu ili ne žele obavljati, <i>usp.</i> štrapabuža djevojka (<i>ulična</i>) djevojka prostitutka, uličarka stara djevojka usidjelica	1) mlada ženska osoba u godinama kad više nije djevojčica → dikla, frajla (1), mladica (2), moma djevojka kao jabuke grana raskošna, rasna, zrela djevojka 2) neudana žena stara djevojka = usidjelica 3) ženska osoba u odnosu na momka s kojim je u ljubavnoj vezi [<i>njegova djevojka; imati / isprositi djevojku</i>] → cura, draga ² , ljubljena {ljubljen (2)}, voljena {voljen (2)} (...) 4) ona koja pomaže u kući; kućna pomoćnica: [<i>uzeti / plaćati djevojku</i>] djevojka za sve osoba koja obavlja nevažne poslove, osoba koja mora biti svima na usluzi

mladić	1) odrastao mlad čovjek: <i>snažan</i> -, <i>pametn</i> - 2) neoženjen čovjek; momak: <i>biti još</i> - 3) zaručnik, dragan, momak: <i>moj</i> -	1) mlad čovjek koji još nije zašao u zrelo dob 2) mlađi neoženjen čovjek [<i>stari mladić</i> stari momak, onaj koji se nije oženio do starije dobi, koji se nije oženio onda kad se smatra da je vrijeme]	1) mlad muškarac: [<i>darovit</i> / <i>naočit</i> / <i>neiskusan</i> / <i>snažan mladić</i>] 2) muškarac koji se još nije oženio [<i>Iako je ušao u trideset i petu, on je još uvijek mladić.</i>] stari mladić stariji muškarac koji se nije oženio [<i>Ostao je stari mladić.</i>] 3) muškarac (obično mlad) koji je u ljubavnoj vezi s kojom drugom osobom [<i>njezin mladić, Ona svaki tjedan ima novog mladića.</i>] → dragi, ljubljani {ljubljen (2)}, voljeni {voljen (2)} (...) Sin dečko, momak
--------	--	--	--

U programu *Sketch Engine* mogu se usporediti skice – kolokati – dviju riječi s pomoću alata *Word Sketch Difference*. To je pretraživanje pokazalo da se kolokacijski profili riječi *dječak* i *djevojčica* uvelike preklapaju, uz neke iznimke kao što je pridjev *golobrad*, koji se iz bioloških razloga pojavljuje samo uz imenicu *dječak*, dok se uz pridjev *ljupki* gotovo isključivo pojavljuje uz imenicu *djevojčica*. Još neki od malobrojnih kolokata koji se pojavljuju isključivo uz jednu od dviju riječi dio su naslova (roman i film *Zagonetni dječak*), imena (dječaćki zbor *Bečki dječaci*) ili su vjerojatno posljedica medijskoga izvještavanja o određenome događaju (*hiv-pozitivna djevojčica*).

Iako se i pridjevni kolokati imenica *mladić* i *djevojka* također u velikoj mjeri preklapaju, vidi 3. sliku, razlike su ipak veće nego u slučaju imenica *dječak* i *djevojčica*, a osobito do izražaja dolaze kolokati iz domene fizičkoga izgleda i seksualnosti (*lijep, atraktivan, seksi*), koji se većinom ili isključivo pojavljuju uz imenicu *djevojka*. To je očekivano s obzirom na to da je riječ o dobnoj skupini u kojoj seksualnost postaje relevantna tema.

←→	⚙	×
kakav?		
golobrad	268	0 ...
naočit	95	0 ...
osumnjičen	82	0 ...
pretući	101	16 ...
uhićen	58	9 ...
raniti	79	28 ...
pijan	230	79 ...
osamnaestogodišnji	58	36 ...
ozlijediti	240	103 ...
napasti	107	61 ...
talentiran	192	91 ...

dvadesetogodišnji	61	44 ...
poginuli	127	63 ...
preminuo	78	46 ...
povući	57	43 ...
pristojan	110	73 ...
ubijen	125	165 ...
nepoznat	466	441 ...
hrabar	130	167 ...
nesretan	504	626 ...
godišnji	1,488	1,710 ...
simpatičan	122	245 ...
plavokos	48	149 ...
nestali	90	237 ...
nevin	48	201 ...
zgodan	190	779 ...
odjeven	23	144 ...
maloljetan	52	317 ...

mrtav	56	748 ...
prekrasan	38	523 ...
fin	39	649 ...
prelijep	12	296 ...
lijep	142	2,185 ...
tadašnji	14	304 ...
atraktivan	12	358 ...
bivši	55	2,793 ...
mlad	131	6,926 ...
dugogodišnji	7	523 ...
silovati	0	145 ...
seksi	0	187 ...
trudan	0	180 ...
bondov	0	242 ...

3. slika: Neki pridjevni kolokati koji se u *hrWaC*-u pojavljuju samo ili većinom uz imenicu *mladić* (prvi stupac), podjednako uz imenice *mladić* i *djevojka* (drugi stupac) i samo ili većinom uz imenicu *djevojka* (treći stupac)

Na 4. slici prikazani su pridjevni kolokati koji se pojavljuju isključivo ili najčešće uz riječi *starac* i *starica*. Možemo primijetiti da se uz *starca* pojavljuju negativniji kolokati koji upućuju na neprirodnu seksualnost (*pobotan*, *impotentan*), škrtost, mrzovolju (*mrzovoljan*, *zločest*, *čangrizav*), nesposobnost i beskorisnost (*islužen*), dok se *starica* u prvome redu opisuje kao nezaštićena i slaba. Imenica *starac* upotrebljava se češće te se u množini može odnositi na stare ljude bez obzira na spol, što može utjecati na veću raznolikost kolokata.³²⁴

Slabost, bolest i nemoć povezuju se, kao što je rečeno, sa starim ljudima općenito, dok se neki od kolokata koji se pojavljuju uz riječ *starac* mogu tumačiti i različitom percepcijom ženskoga i muškoga starenja kao posljedicom promjene društvenih uloga koje im se tradicionalno pripisuju. U istraživanjima o povezanosti starenja i roda/spola spominje se da muškarci starenjem osim fizičke snage kao tradicionalno muškoga obilježja gube i svoju tradicionalnu društvenu ulogu radnika i hranitelja obitelji i društvenu moć koju ona podrazumijeva. Postaju podređenim članovima domaćinstva, a često se počinju baviti i tradicionalno ženskim poslovima poput kuhanja i društveno korisna rada. S druge strane, žensko starenje povezuje se u prvome redu sa spolnošću i gubitkom reproduktivne uloge te se stare žene često opisuju kao beskorisne, ružne, ovisne, dosadne i slično, a kao pozitivno doživljava se, primjerice, ako se u okviru obitelji ostvare kao bake (Mudrovčić 1997.).

³²⁴ Pri analizi kolokacija uzelo se u obzir da se riječ *starac* u množini može upotrebljavati generički za oba spola, a razgovorno i za roditelje (*starci*).

↔				⚙️ ✕			
kakav?							
ishlapjeli	35	0	...	krhak	6	18	...
bradat	35	0	...	osamdesetogodišnji	8	15	...
osamljen	27	0	...	sirot	9	27	...
pohotan	21	0	...	ogodišnji	0	7	...
mrzovoljan	17	0	...	naboran	0	6	...
iznemogao	15	0	...	nagluh	0	6	...
ja	18	0	...	sedamdesetogodišnji	0	7	...
pobiti	20	0	...	preplašiti	0	10	...
Ivanin	16	0	...				
ishlapljeo	12	0	...				
mudar	117	19	...				
senilan	107	11	...				
čangrizav	47	5	...				

4. slika: Neki pridjevni kolokati koji se u *hrWaC*-u pojavljuju samo ili većinom uz imenicu *starac* (prvi stupac) i samo ili većinom uz imenicu *starica* (drugi stupac)

Iz opisa u rječnicima, vidi 1. tablicu, proizlazi da se *starac* određuje kao veoma star muškarac, u RHJ-u se kao dodatan podatak navodi da je riječ o muškarcu koji „naglo gubi životnu i radnu snagu”, a u VRH-u to proizlazi iz kolokacija: *oronuo*, *bolujući*. Ženski mocijski parnjak *starica* u rječnicima nije obrađen.

U *Mrežniku* se mocijski parnjaci obrađuju kao zasebne natuknice (usp. Mihaljević 2018.) te je svaki u potpunosti leksikografski obrađen. S obzirom na to da se popisi kolokacija temelje na korpusnim podacima, za mocijske se parnjake obično donekle razlikuju, što može odražavati i neke stereotipne predodžbe koje se odražavaju u jezičnoj uporabi. Obrada natuknice *starica* prikazana je u nastavku (vidi 8. primjer).

8. primjer: Natuknica *starica* u *Mrežniku*

stàrica im. ž. (G stàricē, DL stàrici, A stàricu, V stàrice, I stàricōm; mn. NAV stàrice, G stàricā, DLI stàricama)

Starica je žena u visokoj životnoj dobi, starija žena.

Nesretna starica odlutala je iz obiteljske kuće još 2. svibnja te joj se od tad gubi svaki trag.

U društvu župana, zamjenika gradonačelnika, rodbine, susjeda, prijatelja te brojnih medija, ova simpatična i vitalna starica, simboličnim rezanjem torte proslavila je svoj 106. rođendan.

Kakva je starica? bolesna, krhka, nemoćna, nepokretna, pogrbljena, simpatična, siromašna, vitalna

Što starica može? pasti, preminuti, sjediti (na stolici, uz kamin), živjeti (sama, u (staračkom) domu / u siromaštvu)

Što se sa staricom može? opljačkati je, pomoći joj, prevariti je

Koordinacija: starci i starice, starice i djeca; starac ili starica

U vezi sa staricom spominje se: glas, lice, lik, tijelo; obitelj; ubojstvo

MUŠKO: starac, **SINONIM:** baka

Kao što je već spomenuto, pri odabiru primjera nastojali su se odabrati neutralni primjeri kojima se pojedina društvena skupina ne stereotipizira i ne prikazuje na negativan način. Primjeri navedeni pod natuknicama *dječak* i *djevojčica* prikazani su u 9. primjeru.

9. primjer: Primjeri pod natuknicama *dječak* i *djevojčica* u *Mrežniku*

dječak

Naši učenici su svojim odnosom prema dječaku iz Nigerije pokazali vrlo visoku razinu tolerancije i spremnost na prihvatanje drukčijeg.

U Rijeci u Dvorani Mladosti održano je prvenstvo Hrvatske u konkurenciji dječaka i djevojčica.

Tko god je ikad čuo pjesmicu Grga Čvarak, teško da je zaboravio tog nestašnog dječaka.

djevojčica

Cijepljenje se preporučuje djevojčicama i ženama od 9 do 26 godina.

Više nisam djevojčica i svjesna sam koliko je realna ljubav drukčija od one u bajkama uz koje sam odrasla.

4. Zaključak

U ovome poglavlju analizirani su opisi odabranih izraza koji se odnose na dobne skupine u suvremenim hrvatskim rječnicima i njihovi nedostaci koji se tiču odabira natuknica, podataka o uporabi tih izraza koji se navode u rječnicima, društvenoga aspekta njihove uporabe i stereotipizacije dobni skupina. Prikazana su rješenja koja su primijenjena u *Mrežniku* kako bi se ispravili neki od uočenih nedostataka.

U rječnicima su uočeni ovi problemi povezani s opisom izraza koji se odnose na dobne skupine: 1) u hrvatskome postoje različiti izrazi koji se odnose na dobne skupine, a osobito na starije osobe s obzirom na to da je starost svojevrsni društveni i jezični tabu, što je dovelo do pojave raznih eufemizama, ali i disfemizama; mnogi od tih izraza nisu zabilježeni ni obrađeni u rječnicima niti su jasno opisane razlike među njima premda se pojedini izrazi razlikuju u registru u kojemu se upotrebljavaju, u konotativnim značenjima ili u širini pojma koji označuju, 2) nisu navedeni pragmatički podatci kao što je prikladnost izraza u određenoj situaciji i 3) stilska vrijednost pojedinih izraza (npr. pogrdnost) nije dosljedno označena. Kako bi se ispravili uočeni nedostaci, u *Mrežniku* su uključeni različiti izrazi kojima se upućuje na dobne skupine,

npr. komparativ *stariji*, izrazi *starija osoba / osoba starije (životne)*, *treća dob*, *četvrta dob*... Opisima su dodani pragmatički podatci i podatci o stilskoj vrijednosti koji su istaknuti stilskim odrednicama ili objašnjeni u uporabnim napomena te su opisane sličnosti i razlike među sinonimnim izrazima. Društveni kontekst uzeo se u obzir te je naznačena moguća uvredljivost i neprikladnost pojedinih izraza.

Kad je riječ o stereotipizaciji dobni skupina, u postojećim rječnicima uočene su neke nejednakosti i stereotipne predodžbe na razini definicija i kolokacija odnosno primjera koji se navode. Premda je broj primjera ograničen s obzirom na to da je riječ o tiskanim rječnicima i rječnicima koji se temelje na tiskanim izdanjima, mogu se uočiti neki stereotipi koji se spominju i u drugim istraživanjima, primjerice, stari ljudi najčešće se prikazuju kao slabi, bolesni, ovisni, ali i mudri, što je primjer pozitivnoga stereotipa. Kolokati iz tih domena prevladavaju i u *hrWaC*-u, što će se odraziti i na opis u korpusno utemeljenome rječniku kao što je *Mrežnik*. Kolokacije u *Mrežniku* u načelu odražavaju korpusne podatke, uz iznimku da se ne navode izrazito uvredljivi primjeri. Također, i kolokati koji se navode uz mocijske parnjake donekle će se razlikovati jer se mocijski parnjaci obrađuju kao zasebne natuknice. Pri odabiru primjera koji su preuzeti iz korpusa u obzir se uzeo funkcionalni (podatci korisni korisniku, npr. tipičan kontekst uporabe, registar, kombiniranje s drugim riječima), ali i etički aspekt. S obzirom na to da se izrazi kojima se upućuje na starije osobe često spominju u kontekstu bolesti, skrbi i slično, takvi se primjeri nalaze i u rječniku, ali u korpusu postoje i primjeri iz domena kao što je aktivno starenje i međugeneracijska solidarnost, pa su i takvi primjeri, koji odražavaju pozitivniji pogled društva na starenje, uključeni u rječnik. Premda se društvene predodžbe i nejednakost odražavaju u jezičnoj uporabi, što je jezična činjenica koju ne treba zanemariti, različitim leksikografskim postupcima može se ukazati na stereotipe i jezičnu uporabu koja se može smatrati društveno spornom, što doprinosi njihovu propitivanju i suzbijanju.

Izvori i literatura

- Atkins, Sue B. T.; Rundell, Michael. 2008. *The Oxford Guide to Practical Lexicography*. Oxford University Press. Oxford.
- Bratanić, Maja. 2005. Mjesto žene u rječniku. *Jezik u društvenoj interakciji*. Ur. Stolic, Diana; Ivanetić, Nada; Pritchard, Boris. Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku. Zagreb – Rijeka. 37–46.
- Chasteen, Alison L.; Schwarz, Norbert; Park, Denise C. 2002. The Activation of Aging Stereotypes in Younger and Older Adults. *The Journals of Gerontology: Series B* 57/6. P540–P547. doi.org/10.1093/geronb/57.6.P540.
- Fiske, Susan T.; Cuddy, Amy J. C.; Glick, Peter; Xu, Jun. 2002. A model of (Often Mixed) Stereotype Content: Competence and Warmth Respectively Follow from Perceived Status and Competition. *Journal of Personality and Social Psychology* 82/6. 878–902. doi.org/10.1037/0022-3514.82.6.878.
- Friedman, Harvey A. "Kids these days": *Why youth-directed ageism is an issue for everyone*.

-
- <https://publichealth.wustl.edu/kids-these-days-why-youth-directed-ageism-is-an-issue-for-everyone/> (pristupljeno 20. lipnja 2023.).
- Glušac, Maja; Mikić Čolić, Ana. 2018. Damu se ne pita za godine – izricanje dobi u hrvatskom jeziku. *Jezik i njegovi učinci*. Ur. Stolac, Diana; Vlastelić, Anastazija. Srednja Europa – HDPL. Zagreb. 75 – 86.
- HJP = *Hrvatski jezični portal*. <http://hjp.znanje.hr> (pristupljeno 21. lipnja 2023.).
- Hrvatsko strukovno nazivlje – Struna*. <http://struna.ihjj.hr> (pristupljeno 15. lipnja 2023.).
- hrWaC = Ljubešić, Nikola; Klubička, Filip. 2016. Croatian web corpus hrWaC 2.1. *Slovenian language resource repository CLARIN.SI*. <http://hdl.handle.net/11356/1064> (posljednje pristupljeno 14. kolovoza 2023.).
- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2020. Collocations in the Croatian Web Dictionary – Mrežnik. *Slovenščina 2.0*. 8/2. 78–111.
- Kaliterna Lipovčan, Ljiljana. 2004. Psihosocijalne posljedice starenja. *Hrvatsko društvo danas: psihosocijalni procesi*. Ur. Kaliterna Lipovčan, Ljiljana; Šakić, Vlado. Institut društvenih znanosti Ivo Pilar. Zagreb. 77 – 87.
- Kuzma, Dajana; Zovko, Anita; Vrcelj, Sofija. 2018. Kvaliteta života osoba treće životne dobi. *Sodobne paradigme raziskovanja izobraževanja in učenja odraslih*. Ur. Ličen, Nives; Mezgec, Maja. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana. 379 – 391.
- Mautner, Gerlinde. 2007. Mining large corpora for social information: The case of elderly. *Language in Society* 36 /1. 51–72. doi.org/10.1017/S0047404507070030.
- Mihaljević, Milica. 2018. Muško i žensko u e-rječniku. *Zbornik radova međunarodnoga znanstvenog skupa Hrvatskoga društva za primijenjenu lingvistiku održanoga od 4. do 6. svibnja 2017. Jezik i njegovi učinci*. Ur. Stolac, Diana; Vlastelić, Anastazija. Srednja Europa. Zagreb. 209–228.
- Moon, Rosamund. 2014. Meanings, Ideologies, and Learners’ Dictionaries. *Proceedings of the XVI EURALEX International Congress: The User in Focus*. Ur. Abel, Andrea; Vettori, Chiara; Ralli, Natascia. Institute for Specialised Communication and Multilingualism. Bolzano. 85–105.
- Mudrovčić, Željka. 1997. Starost i starenje ljudskog roda: žensko-muški aspekti starenja. *Revija za sociologiju* 28/3–4. 193–205.
- Ng, Reuben; Allore, Heather G.; Trentalange, Mark; Monin, Joan K.; Levy, Becca R. 2015. Increasing Negativity of Age Stereotypes across 200 Years: Evidence from a Database of 400 Million Words. *PLOS ONE* 10/2. e0117086. doi.org/10.1371/journal.pone.0117086.
- Nikula, Kristina. 2008. Pensionär – aldrig i livet. De äldre i ordböckerna. *Nordiske studier i leksikografi* 9. 337–351.
- Novoselić, Marija; Tucak Junaković, Ivana. 2014. Odnos između subjektivne dobi i nekih sociodemografskih značajki, osobina ličnosti i zdravlja. *Društvena istraživanja* 23/3. 489–509. doi.org/10.5559/di.23.3.06
- Nuessel, Frank H. 1982. The language of ageism. *Gerontologist* 22. 273–276.

-
- Puljiz, Vlado 2016. Starenje stanovništva – izazov socijalne politike. *Revija za socijalnu politiku* 23/1. 81–98. doi.org/10.3935/rsp.v23i1.1281.
- RHJ = *Rječnik hrvatskoga jezika*. 2000. Ur. Šonje, Jure. Leksikografski zavod Miroslav Krleža – Školska knjiga. Zagreb.
- Rusac, Silvija; Štambuk, Ana; Verić, Jelena. 2013. Dobna diskriminacija: iskustva starijih osoba. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja* 49. 96–105.
- Saporta, Sol. 1991. Old Maid and Dirty Old Man: The Language of Ageism. *American Speech* 66/3. 333–335.
- Séguy, Isabelle; Courgeau, Daniel; Caussinus, Henri; Buchet, Luc. 2019. *Chronological age, social age and biological age*. 10.13140/RG.2.2.28706.68801.
- Swift, Hannah J.; Abrams, Dominic; Drury, Lisbeth; Lamont, Ruth A. 2018. Categorization by Age. *Encyclopedia of Evolutionary Psychological Science*. Ur. Shackelford, Todd K.; Weekes-Shackelford, Viviana A. Springer, Cham. doi.org/10.1007/978-3-319-16999-6_2431-1.
- Štrkalj Despot, Kristina; Möhrs, Christine. 2015. Pogled u e-leksikografiju. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 41/2. 329–353.
- Tešija, Tijana. *Oslovljavanje starijih osoba*. <https://www.seniori.hr/stranice/psihosocijalne-teme/1511-oslovljavanje-starijih-osoba>. (pristupljeno 13. srpnja 2023.).
- VRH = Jojić, Ljiljana; Nakić, Anuška; Vajs, Nada; Zečević, Vesna (ur.). 2015. *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*. Školska knjiga. Zagreb.